

בית משפט לענייני משפחה באש

תי"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
תי"ע 35491-07-18 האחים נ' האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

לפני כב' השופטת ענת אלפסי, סגנית הנשיא

המבקשים / המשיבים: האחים נ' האח

המתנגד / המשיב: האח נ' האחים

בעניין עזבון המנוחה: האם ז"ל

פסק דין

עניינו של פסק דין זה במחלוקת בעניין צוואתה של המנוחה, לפיה רק ארבעה מתוך חמשת ילדיה יורשים אותה, אך לא בנה הצעיר. הבן טוען כי אחיו השפיעו על האם השפעה בלתי הוגנת; בעוד האחים טוענים כי זה רצון האם, נוכח התנהגותו המחפירה של הבן בהליכים קודמים. עם מי הדין?

רקע והליכים:

1. המנוחה ובעלה עלו ארצה לפני שנים רבות ורכשו משק חקלאי במושב. במהלך השנים, הביאו לעולם שבעה ילדים, אך למרבה הצער שניים מהם נפטרו.
2. האב המנוח נפטר בשנת 1997, לאחר פטירתו התנהלו הליכים משפטיים בעניין צוואתו ובתום ההליכים בעניין זה הועברה הבעלות במשק לידי האם.
3. בסוף שנת 2009 חתמה האם על תצהיר לפיו מתחייבת להעביר זכויותיה במשק לבנה הצעיר, תוך ויתור על הזכות לחזור בה מהתחייבותה זו ומבלי להבטיח זכותה להתגורר במשק. זמן קצר לאחר מכך הודיעה לבן כי אינה מעוניינת להעביר אליו הזכויות, ביקשה לבטל התחייבותה, אך הבן התנגד לכך. בלית ברירה, באפריל 2010 האם הגישה כנגדו תביעה לביטול ההתחייבות (תמ"ש 16862-04-10) וביום 30/4/15 ניתן פסק דינו המאשר הביטול. ערעור שהוגש בעניין זה (עמ"ש 51876-06-15) נדחה תוך חיוב בהוצאות כבדות.
4. ביום ה- 28 בדצמבר 2010 ערכה המנוחה צוואה בעדים, לפיה מורשה כלל רכושה לארבעה מתוך חמשת ילדיה מבלי לציין דבר לגבי הבן הצעיר.

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

5. ביום 23/5/18 הוגשה מטעם ארבעת הילדים בקשה ליתן צו לקיום הצוואה אצל הרשם לענייני ירושה, אך הבן הצעיר הגיש התנגדות לכך ולכן הועבר ההליך לבית משפט זה. בגין הבקשה ליתן צו לקיום הצוואה נפתח ת"ע 35425-07-18; ובגין ההתנגדות לצו קיום הצוואה נפתח ת"ע 35491-07-18.
6. **בהתנגדות** טען הבן הצעיר כי המשק אינו ניתן להורשה נוכח הוראת סעיף 114 לחוק הירושה; טען כי המנוחה היתה נתונה להשפעה בלתי הוגנת של ארבעת אחיו ובראשם הבן נ' בהיותו חבר הנהלת המושב בו מצוי המשק; כי המנוחה רצתה שרכושה יחולק בין כלל ילדיה בחלקים שווים, כפי שציינה גם בהליך הקודם; כי אימו דרשה ממנו לטפל במחסן הנמצא במשק, הואיל והמחסן היה מיועד לו; כי אחיו הסיתו את האם כנגדו, הן בהליך הקודם והן בהליך זה; כי יש לבטל הצוואה גם מחמת טעות, בהעדר הסבר הגיוני לנישולו מהצוואה ולנישול ילדי אחיו המנוח; כי המנוחה לא היתה כשירה להבין טיבה של צוואה; וכי המנוחה לא הבינה באופן רציונאלי הצוואה, הואיל ולא קראה עברית ואף כי חתימתה על הצוואה זויפה.
7. **בישיבת קדם המשפט הראשונה**, מיום 21/2/19, הודיעו האחים **במענה להתנגדות** כי מכחישים הנטען בהתנגדות, הואיל ויש בצוואה כדי לשקף רצונה האמיתי של המנוחה, אשר נפגעה קשות מהתנהגות בנה הצעיר שניסה לנשל אותה מהמשק, ניהל מולה מאבק משפטי קשה והתנהג כלפיה באופן מחפיר. עוד נטען כי השימוש במחסן נעשה ביזמתו של הבן הצעיר ולא ביזמת האם.
- בתום הדיון נקבע כי המתנגד יעיין במסמכים הנדרשים על מנת לבחון טענתו בעניין מידת כשירותה של המנוחה להבין טיבה של צוואה, טענתו בדבר השפעה בלתי הוגנת וההתנגדות בכללותה. עוד נקבע כי אם עומד על ההתנגדות יוכלו המבקשים להגיש תצהירים נגדים. המתנגד הודיע כי אינו עומד על טענת העדר הכשירות אך עומד על שאר חלקי ההתנגדות.
8. ביום 12/6/19 הוגשו **תצהירים נגדיים** מטעם האחים. תצהיר אחד מטעם האחיות מ', אשר תיארה את מערכת היחסים העכורה בין הבן הצעיר לאם מאז נפתח ההליך המשפטי הקודם ביניהם, כמו גם את מידת הפגיעה הקשה שחשה האם מהתנהגותו. תצהיר נוסף הוגש מטעם עורך הדין שערך את הצוואה, גולל את הסיפור המשפחתי ואת האופן הברור בו ביטאה המנוחה את רצונה בעת עריכת הצוואה. בנוסף הוגש תקליטור המתעד את תהליך החתימה של האם המנוחה על הצוואה.

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

9. בישיבת קדם המשפט השניה, מיום 15/12/19 נעשה נסיון לקדם סיום ההליך בהסכמה. ב"כ התנגד הודיע כי עומד על ההתנגדות ושוקל עמידתו על עניין טענת הזיוף. לפיכך נקבעו מועדים לדיוני הוכחות ולהגשת תיקי מוצגים.

10. בסמוך למועד זה הודיע ב"כ המתנגד כי עומד על טענת הזיוף ועל כן מונתה מומחית להשוואת כתבי יד, ביום 3/11/20 הוגשה חוות דעת המומחית, לפיה קיימת התאמה בין חתימת המנוחה על הצוואה לבין חתימתה על מסמכים נוספים ומכאן שהצוואה אותנטית.

11. ביום 16/11/20 הוגש תיק מוצגים מטעם המשיבים אשר עיקרו תצהירים ומסמכים שהוגשו בהליך הקודם. בנוסף צורף מכתב משנת 2016 בו נדרש הבן הצעיר לפנות את המחסן במשק. וביום 17/11/20 הוגש תמלול השיחה המתעדת את החתימה על הצוואה.

12. האחים ביקשו לזמן לעדות את עורך הדין שערך את הצוואה והמתנגד ביקש לזמן לעדות את בנו של האח המנוח ואת העדה לצוואה, אשר למרבה הצער נפטרה טרם מסירת עדותה.

13. במהלך ארבעת דיוני ההוכחות העידו כלל בעלי הדין והעדים מטעמם כפי שיפורט להלן:
בישיבת ההוכחות הראשונה מיום 22/11/20, נחקר הבן המתנגד;
בישיבת ההוכחות השניה מיום 29/11/20, נחקר עורך הצוואה;
בישיבת ההוכחות השלישית מיום 14/10/21, נחקרו הנכד והבת הגב' מ';
בישיבת ההוכחות האחרונה מיום 24/10/21, נחקרו הבת נ' והבן פ'.

14. בתום דיוני ההוכחות נבחנה אפשרות נוספת לסיום ההליך בהסכמה, ובהעדרה נקבעו מועדי הגשת סיכומים. סיכומי המתנגד הוגשו ב- 23/12/21 וסיכומי המשיבים ב- 14/2/22.

עיקרי טענות המתנגד בסיכומיו:

15. טענתו המרכזית של הבן הצעיר היא כי האם המנוחה היתה נוחה להשפעה ובפועל נתונה להשפעתם הבלתי הוגנת של כלל האחים ובראשם הבן נ' אשר ניצלו מצבה לרעה, הן בהליך זה והן בהליך הקודם.

16. עוד טען כי המשיבים הרחיקו ממנו את אימו, על מנת להשפיע עליה להדירו מצוואתה.

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים נ' האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

17. טען כי עמדתה העקרונית היתה שיש לחלק כלל עזבונה בין כלל ילדיה בחלקים שווים ביניהם, עמדה שהביעה פעמים רבות במסגרת ההליך הקודם.
18. לשיטתו, אין הגיון בטענת המשיבים לפיה נוכח תוצאתו של ההליך הקודם החליטה לנשלו מהצוואה. לטענתו, גם לאחר החתימה על הצוואה המשיכה להביע רצונה האמור.
19. עוד טוען כי נתקיימו כלל המבחנים שנקבעו בפסיקה והמלמדים על השפעה בלתי הוגנת. לטענתו, המנוחה לא היתה עצמאית והיתה תלויה במשיבים לצרכיה הפיסיים והנפשיים.
20. כך למשל היתה תלויה בביתה מ'בכל הנוגע לעניינים הכספיים בהיותה מורשית חתימה ושותפה בחשבון הבנק שלה, לרבות סיוע במשיכת כספים מהבנק. בנוסף, היתה תלויה במשיבים לצורך התניידות, הן לשם עריכת קניות והן לצורך הגעתה לעורך הדין. נוסף על האמור לעיל נזקקה לעזרת הבת נ' לצורך מקלחת והלבשה.
21. עוד טוען כי מצבה הנפשי היה ירוד הואיל והיתה נתונה בלחץ בלתי פוסק מצד המשיבים.
22. טוען כי המשיבים השפיעו עליה בהליכים משפטיים נוספים, וכך למשל מנעו ממנה הגשת תביעה בעניין הקלנועית שרכשה.
23. לבסוף טוען כי נסיבות עריכת הצוואה אף הן מלמדות על מעורבות המשיבים בעריכת הצוואה. טוען כי הבן פ' הוא שכיוון אותה לערוך צוואה אצל עורך הדין שניהל את ההליך הקודם, עימו היתה לו היכרות קודמת. מציין כי הבן פ' הוא חבר ועד המושב והעסיק את אותו עורך דין כמייצג את המושב.
24. עוד טוען כי המשיבים הסיעו את המנוחה למשרדו של עורך הדין כדי לחתום על הצוואה.
25. ביחס לסרטון המתעד את עריכת הצוואה, טוען כי המנוחה לא ציינה מפורשות מהו הנכס אותו מעוניינת להוריש למשיבים ואף לא אמרה דבר לגבי המשק החקלאי, חרף העובדה שזהו הנכס המרכזי. טוען כי גם אם אימו הביעה תרעומת לגבי התנהגותו כלפיה, מקורה בכך שהמשיבים הסיתו אותה כנגדו.

בית משפט לענייני משפחה באש

תי"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
תי"ע 35491-07-18 האחים נ' האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

26. מוסיף וטוען כי עורך הדין כלל לא הקריא לה את מילות הצוואה אלא הסביר לה את תכנה באופן כללי. הואיל והמנוחה התקשתה להבין טיבה של הצוואה, עובר הנטל אל המשיבים להוכיח תקפות הצוואה.

טוען כי גם אם המנוחה נמצאה לבדה בחדרו של עורך הדין בעת החתימה על הצוואה, היתה נתונה להשפעת המשיבים שהביאו אותה למשרדו והמתינו בקרבת מקום עד לסיום ההליך.

מציין כי האחות מ'קיבלה עותק מהצוואה מיד עם סיום ההליך, כפי שהודתה בחקירתה הנגדית, כאשר סבור כי אחות זו העבירה את תוכן הדברים לשאר המשיבים.

טוען כי המשיבים הסתירו ממנו דבר קיום הצוואה, חרף ההליך שהתנהל בעניין זה.

27. מטעמים אלה סבור כי הצוואה אינה תקפה, יש לחלק העזבון שווה בשווה בין כלל היורשים על פי דין ולחייב המשיבים בהוצאות.

עיקרי טענות המשיבים:

28. טענתם המרכזית היא כי הצוואה משקפת היטב את רצון המנוחה, בהיותה צלולה לחלוטין.

29. עוד מציינים כי אמנם רצונה הראשוני היה להוריש עזבונה לכלל ילדיה שווה בשווה, אך לאחר שהבן הצעיר החתים אותה בערמה על מסמך לפיו מלוא המשק מועבר אליו ואף סירב לבקשתה לבטל את אותו מסמך על מנת לאפשר חלוקת המשק בין כלל ילדיה שווה בשווה, נפגעה ממנו עד מאוד והחליטה שלא להוריש לו דבר. רצונה קיבל ביטוי בצוואתה.

30. בנוסף מציינים כי רצונה הברור קיבל ביטוי מפורש בסרטון המתעד את תהליך החתימה על הצוואה, בו מסבירה מפורשות כי רצונה להוריש עזבונה לילדים פ', מ', נ' וג', אך לא לבן הצעיר, הואיל והוא פועל כנגדה, ואף לא מגיע לבקר אותה. גם כאשר נשאלת על כך פעם נוספת חוזרת על תשובתה.

31. המשיבים מתארים לפרטים את ההליך הקודם, ואף מציינים כי המנוחה קרעה לגזרים צוואה קודמת לפיה הורשה רכושה לכלל ילדיה שווה בשווה.

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים נ' האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

32. בנוסף טוענים כי יש לדחות מכל וכל הטענות בדבר השפעה בלתי הוגנת, על פי כלל המבחנים שנקבעו בפסיקה .

33. עוד טוענים כי קיימת סתירה פנימית בין טענות המתנגד לגבי מצבה של אימו ביחס לצוואה לבין טענותיו לגבי כשירותה של אימו בכל הנוגע להעברת המשק אליו. הטענה כי היתה כשירה כדי לחתום על מסמכים להעברת המשק, אך לא היתה כשירה לחתום על הצוואה, חרף העובדה שהדברים נעשו בהפרש של מספר חדשים, די בה כדי לדחות טענותיו.

34. מציינים כי המנוחה הגיעה לפגישה נקיה ומסודרת, כאשר היא מעיינת היטב בצוואה, לומדת המסמך באמצעות "האצבע המורה", מפנה שאלות לגבי התוכן ורק לבסוף חותמת.

35. עוד מציינים כי העובדה שהמנוחה הסתייעה פיסית בילדיה ולעיתים אף בנכדיה לצורך פעולות יומיומיות כגון הליכה לבנק, הסעה מחוץ למושב ורכישת מצרכי מזון, היא בגדר התנהלות רגילה של אנשים מבוגרים אשר מסתייעים בילדים המתגוררים בקרבת מקום. אין בכך כדי ללמד על השפעה בלתי הוגנת ביחס למנוח.

36. מציינים כי המתנגד עצמו בתצהירו (סעי' 12) מודה כי לאורך השנים הקשר בינו לבין האח המנוחה היה קשר חם ואוהב. בנוסף העיד כי עומד בקשר מתמיד עם אימו, מטפל בה ודואג לצרכיה, כאשר מבקר בביתה אחת למספר ימים (פעם בשבוע או פעם ביומיים, כלשונו). עוד העיד שאימו הסתייעה גם בו, לשם רכישת מכשיר טלויזיה, החלפת מערכת החשמל ובניית פרגולה. מכאן שאין מקום לטענה כי הורחק.

37. מציינים את הטענות הרבות שהעלה המתנגד בראשית ההליך וזנח בהמשך, כגון טענת העדר כשירות אותה זנח לאחר עיון במסמכים הרפואיים, טענת הטעות שנעדרת מן הסיכומים וטענת הזיוף אשר נשללה בחוות דעת המומחית ואף הטענה בעניין עצם האפשרות להוריש המשק. לאחר שכשלו כל אלה, נאחז בטענת ההשפעה הבלתי הוגנת, חרף היותה משוללת כל יסוד.

38. באשר לצוואה עצמה, מציינים כי הסרטון מתעד היטב את הנסיבות, צלילותה של המנוחה וההסבר המפורט שקיבלה.

39. טוענים כי יש לדחות הטענה בדבר העדר התייחסות קונקרטית למשק, הואיל והדבר הוא בגדר המובן מאליו, בהיותו הנכס המרכזי בעזבונו.

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים נ' האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

40. באשר לטענה לפיה עורך הדין לא הקריא למנוחה את הצוואה במלואה, טוענים כי אין מקום לדון בטענה הואיל ולא עלתה בהתנגדות ועל כן היא בגדר הרחבת חזית אסורה. עוד טוענים כי גם על פי הוראות החוק, הדרישה היא כי המצווה ידע שזו צוואתו, ללא כל דרישה להקראת מילות הצוואה במדוייק.
41. אשר לטענה כי המשיבים או מי מהם הסיעו אותה לעורך הדין לשם חתימה על הצוואה, אין בדבר כל פגם, כפי שנקבע בפסיקה, כל עוד לא נכחו פיסית במעמד חתימת הצוואה.
42. עוד מציינים כי התשלום עבור השירות המשפטי נעשה על ידי המנוחה בעצמה, ולא באמצעות המשיבים או מי מהם.
43. באשר לזהות עורך הדין המייצג, מציינים כי בתחילת ההליך הקודם (ביטול ההתחייבות להעביר את המשק לבן הצעיר) ייצג אותה עורך דין אחר, אך לאחר שהתברר כי לא עלה בידו להשיג את מבוקשה, פנתה לעורך הדין שלבסוף ערך את הצוואה.
44. ביחס לטענה כי הסתירה מהמתנגד דבר קיום הצוואה, טוענים כי הדבר אינו מעורר קושי, שכן כל אדם זכאי לפרטיות לגבי צוואתו, והדין אינו מחייב לשתף את הנהנים בעניין זה.
45. הטענה כי רצונה היה לחלק עזבונה בין כלל ילדיה שווה בשווה, אינה עומדת בסתירה להוראות הצוואה. עקרון החלוקה השווה נשמר, למעט לגבי המתנגד, נוכח התנהגותו המחפירה בהליך הקודם, ממנה נפגעה עד עמקי נשמתה מהתנהגותו.
46. לפיכך מבקשים לדחות ההתנגדות וליתן צו לקיום הצוואה, תוך חיוב המתנגד בהוצאות.

דיון והכרעה:

47. בחינת טענות הצדדים אל מול העדויות, מובילים למסקנה כי דין ההתנגדות להידחות, מכל הטעמים שיפורטו להלן, כאשר בראש ובראשונה תובא הצוואה כלשונה:

צוואה

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

"היות ואין אדם יודע עת פקודתו :

והיות וברצוני לערוך צוואה ולהביע בה את רצוני האחרון ואת הוראותיי על מה שיעשה ברכושי
לאחר אריכות ימי ושנותיי :

לפיכך אני הח"מ, ח' ש' מושב ל', בהיותי בדעה צלולה ומיושבת, מרצוני הטוב והחופשי, בהיותי
כשרה לערוך צוואות, ללא אונס, ללא איום, ללא השפעה בלתי הוגנת, ללא תחבולה וללא תרמית
– מצווה בזה כדלהלן :-

1. כל צוואה הקודמת לצוואה זו – בטלה.
2. אני מצווה בזה את כל עזבוני כולל מקרקעין, מיטלטלין, ני"ע, זכויות ורכוש, מכל סוג ומין
שהוא, בין ששייך לי עכשיו ו בין שארכוש בעתיד בין שהוא רשום על שמי ובין שהוא רשום על
שמי ושמו של אדם אחר (להלן : עזבוני) לילדי המנויים להלן בחלקים שווים כמפורט להלן :

א. הבת מ'

ב. הבת ג'

ג. הבת נ'

ד. הבן פ'.

3. מתוך עזבוני ישולמו לפני חלוקת העיזבון לנהנים, הוצאות קבורה ומצבה, חובות לנושים
שונים – אם יהיו – הוצאות הכרוכות במתן תוקף לצוואה והוצאות ניהול העיזבון.
4. אם אחד מילדי לא יאריך ימים ממני, יתחלק חלקו בעזבוני לצאצאיו ובהיעדר צאצאים
לאחים שווה בשווה.
5. הנני מאשרת שקראתי צוואה זו, הבנתי את תוכנה וחתמתי עליה מרצוני הטוב והחופשי.
ולראיה באתי על החתום באשקלון, היום 28.12.2010
בפני שני העדים החתומים מטה לאחר שהצהרתי בפניהם כי זו צוואתי.

ח' ש'

אנו הח"מ, עו"ד א מעידים בזאת כי המצווה, ח' ד' ש', חתמה בנוכחותנו על צוואה זו לאחר
שהצהירה בפנינו כי זו צוואתה. ולראיה באנו על החתום בנוכחות המצווה היום 28.12.2010

העד

עו"ד

ברור לחלוטין כי מדובר בצוואה בחירה, פשוטה וקצרה, אשר אין בה כל מורכבות.

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

48. סעיף 30 (א) לחוק הירושה, תשכ"ה-1965 אשר כידוע דן בטענה זו קובע:

**"הוראת צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום,
השפעה בלתי-הוגנת, תחבולה או תרמית – בטלה"**

49. הלכה פסוקה היא לפנינו כי עצם קיומה של השפעה, אינו יוצר קושי, הקושי טמון בהשפעה שהיא בלתי הוגנת, וכדברי כב' השופט לוין בע"א 1099/90 שרוני נ' שרוני (פ"ד מ"ז 785).

"במקרים רבים יש בחומר הראיות תימוכין לסברה שהצוואה משקפת רגשות חיבה וקרבה או הכרת תודה שרחש המוריש לאדם מסוים, בשל העזרה שהגיש לו זה בחייו או בשל הקרבה ששררה ביניהם, וזו הסיבה לכך שהוריש לאותו אדם ולו בלבד, את כל רכושו עלי אדמות... קרבה או עזרה כאלה אינן פסולות, ואף שיש בהן כדי להשפיע על תוכנה של הצוואה, אין בהן משום 'השפעה בלתי הוגנת', שהרי לא כל השפעה אפשרית היא פסולה, לא ראוייה ובלתי הוגנת".

50. עוד נקבע כי הנטל להוכיח קיומה של השפעה בלתי הוגנת מוטל על המתנגד ליתן צו לקיום הצוואה ולשם כך עליו להוכיח קיומם של מספר גורמים מצטברים, אשר רוכזו בדנ"א 1516/95 מרום נ' היועמ"ש, פ"ד נ"ב (2) 813 ואלה הם:

- (א) תלות ועצמאות – האם המצווה היה עצמאי מן הבחינה הפיזית ומן הבחינה השכלית-הכרתית ועד כמה;
- (ב) תלות וסיוע – מקום שמתברר כי המצווה אכן לא היה עצמאי ועקב כך נזקק לסיוע הזולת מתעורר צורך לבחון אם הקשר שהתקיים בינו לבין הנהגה התבסס על מתן הסיוע שהמצווה נזקק לו;
- (ג) קשרי המצווה עם אחרים – עד כמה היה המצווה תלוי בנהגה. היבט זה עשוי להיות מושפע גם מהיקף הקשרים עם אחרים;

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

(ד) מבחן נסיבות עריכת הצוואה – אפשר שמעורבות הנהנה לא תגיע עד כדי לקיחת חלק בעריכתה, אך תהיה ראייה לכאורה להשפעה בלתי-הוגנת.

51. **בנסיבות העניין שלפנינו**, קיימת סתירה פנימית מהותית בין עמדתו של המתנגד בהליך הקודם, לפיו יש ליתן תוקף מלא לכתב ההתחייבות שעליו חתמה אימו בנובמבר 2009, לבין עמדתו בהליך זה לפיה אין ליתן תוקף לצוואה שעליה חתמה כשנה לאחר מכן, בדצמבר 2010. זאת, מבלי להציג כל מסמך בעניין שינוי קוגניטיבי זה או אחר שחל אצל אימו, לאחר שעין בכלל המסמכים בעניין זה. רצונה הראשוני אמנם היה להוריש נכסיה לכלל ילדה בחלקים שווים, אך בדצמבר 2010 נכחה לדעת כי בנה הצעיר מנסה לנשל אותה מן המשק שהיה כל רכושה. במצב דברים זה החליטה כי אינה מעוניינת להוריש לו דבר ובהתאם לכך ערכה צוואתה. זוהי תמצית הדברים. מכאן, לבחינת הטענות על פי מבחני הפסיקה.

מבחן ראשון - תלות ועצמאות:

52. בעניין שלפנינו, מן העדויות בהליך זה ובהליך הקודם, עולה כי המנוחה היתה אשה עצמאית, אשר הביעה רצונה באופן ברור ומפורש, גם במסגרת הדיון שהתקיים לפני הח"מ ביום 1/11/10 בהליך הקודם, זמן קצר טרם עריכת הצוואה ביום 28/12/10.

53. עוד יצויין כי המתנגד עצמו, באותו הליך ממש, טען כי אימו היא אדם עצמאי לחלוטין, אשר גיבש עמדה לפיה רצונו להעביר הזכויות במשק לידי. גם בחקירתו הנגדית בהליך זה, הודה המתנגד כי בעת החתימה על מסמכי המתנה, היינו בנובמבר 2009 אימו היתה אשה עצמאית, וכלשונו (בעמ' 13 שורות 26-27)

"נכון לאותו זמן של החתימה גם הייתה במצב שידעה, הייתה עצמאית וניהלה את החשבון הבנק שלה והתנהגה באופן סביר לגי"

54. טענת המתנגד לפיה אימו כן היתה כשירה לחתום על מסמכי העברת הדירה בנובמבר 2009, אך לא היתה כשירה לכך כשנה לאחר מכן, עת נחתמה הצוואה, מבלי להביא בדל ראייה לגבי שינוי שחל אצלה אותה עת (כגון מסמך רפואי וכד'), היא בגדר תרתי דסתרי. די בכללי ההשתק השיפוטי. ר' בר"מ 8689/14 הוועדה המקומית לתו"ב כנון ובניה מגדל העמק נ'

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

מבני תעשייה בע"מ (נבו, 4/5/15) כדי למנוע מהמתנגד את הזכות לדון בטענה אשר הוא עצמו התנגד לה בהליך קודם. לשון אחר, המתנגד מנוע מהעלאת טענה מסוג זה.

55. המסקנה העולה מן האמור לעיל היא כי המנוחה היתה אשה עצמאית, בעלת דעה איתנה, אשר שיקפה היטב את רצונה.

מבחן שני - תלות וסיוע:

56. הלכה היא כי באשר להסתייעות המצווה בבני משפחתו, יש להבחין בין תלות מנטלית ובין סיוע פיסי, לרבות ברכישת מצרכי מזון, הסעות לסידורים למיניהם ועוד, שהם בגדר עזרה משפחתית בסיסית ומקובלת, ואינם מהווה אינדיקציה להשפעה בלתי הוגנת.
ר' עזי' (חיי) 2960/02 עזבון המנוח א.ה. ז"ל נ' ה.ד. ואח' [פורסם בנבו] (9.11.2005).

57. מן העדויות עולה כי המנוחה היתה אשה עצמאית וצלולה, אך מפאת ג' נזקקה מדי פעם לעזרה פיסי, כגון רכישת מצרכי מזון במרכול, הגעה לבנק או לקופת החולים וכד', כמקובל לגבי אנשים הנמצאים בגיל השלישי לחייהם.

- ביתה מ' העידה (בעמ' 48 ש' 26-32):

” ש. כל דבר שהיא רצתה לעשות, סידור כזה או אחר?
ת. תלוי מה שהיא צריכה, יש דברים שהיא עשתה לבד. אם היא רצתה לחוסיף כסף, למשל שהיא עברה ניתוחים בעיניים לקחנו אותה.
ש. רצתה להגיע ממקום למקום?
ת. תלוי באיזה שלב, בתוך המושב?
ש. מחוץ למושב.
ת. היתה מבקשת ממני, מ'. לפעמים ממני או פ' לפי הצורך שלה.

עדוטה הישירה של העדה, מבלי להביע חשש לגבי הדברים וללא צורך לייפותם, יש בה כדי לחזק את מהימנותה.

- גם בנה פ' העיד בעניין הסיוע (עמ' 62 ש' 17-24):

”ש. מי היה אחראי לשלם כספים עבורה?
ת. בדרי"כ מ', היא לא היתה משלמת עבורה, אבל אם אמא שלי היתה מבקשת ממנה לשלם עבורה היא היתה עוזרת לה לשלם בכסף של אמא.
ש. איך אמך היתה מתניידת ממקום למקום?
ת. על איזה תקופה.

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

ש. אני מתכוון למהלך ההליך המשפטי שהתנהל בין חז"י?
ת. היתה מתנהלת כרגיל ברגליים שלה ואם היתה צריכה להגיע לעיר אחרת. היתה מבקשת שמישהו יסיע אותה או נוסעת באוטובוס".

58. זאת ועוד, גם בעניין זה טען המתנגד בשעתו כי אימו היא אשה עצמאית, וגם אם מסתייעת בבני משפחתה, אין בכך כדי להשפיע על עמדתה.

59. באשר לטענת המתנגד לפיה המשיבים מנעו מהאם להגיש תביעה בגין הקלנועית שרכשה לבן ח' לאחר פטירתו, מדובר בטענה שולית אשר ספק אם ראוי לדון בה. מכל מקום בחקירתה הנגדית של הבת מ'התברר כי מדובר בקלנועית שרכשה האם המנוחה לבנה ח', לאחר פטירתו רצתה לעשות בה שימוש, אלא שילדיו של ח' בתמיכת הבן הצעיר מכרו אותה מאחורי גבה (עמ' 55 ש' 1-3). האם רצתה להגיש תביעה כנגד ילדיו של ח', אך המשיבים הם אלה שעצרו אותה, ככל הנראה כדי להימנע מסכסוך משפחתי נוסף.

מבחן שלישי - קשרי המצווה עם אחרים:

60. מן העדויות עולה כי המנוחה עמדה בקשר עם כל גורם בו היתה מעוניינת, לפי רצונה.

- המתנגד עצמו, בהליך שניהל כנגדה בשנת 2015, טען בעצמו כי בשנת 2010 היחסים ביניהם היו טובים, היינו המנוחה עמדה בקשר עם כלל בני משפחתה. גם בחקירתו הנגדית, כשנשאל המתנגד על יחסיו עם האם, השיב (בעמ' 16 ש' 1-5):

"היו חמים וטובים והמשכתי לבקר אותה ולפגוש אותה. להגיד שזה לא העיב על היחסים, העיב. אבל אם היא הייתה רוצה להתנקם בי הייתה אומרת לי אם לא תעשה ככה, אני עושה ככה וזה לא עלה אפילו ברמזים. היא לא הייתה נקמנית בשום שלב. אדרבא הפוך".

בהמשך הודה כי אימו המנוחה כן עמדה עימו בקשר במועד עריכת הצוואה האחרונה (עמ' 23 ש' 23) וכן עמ' 24 ש' 1-16). פשיטא כי מנוע מהעלאת טענות סותרות.

- הנכד, בנו של האח המנוח ז"ל, אף הוא העיד כי המנוחה עמדה בקשר עם כלל בני המשפחה ואף עימו, וכלשונו (עמ' 42 ש' 1-11):

"... תמיד ביקרנו אותה, לשאלת בית המשפט פעם בכמה זמן אני לא יכול להגיד, לפעמים פעם בשבוע, פעם ביומיים, לפעמים שאני עובר ליד, אנו גרים במושב. כמו לאורך כל השנים. כעיקרון היא סבתא של כולם, ביקרנו אותה, הכל היה

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים נ' האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

תקין, רק אחרי המוות של אבא שלי היא איבדה את הזה שלה... אבל בעיקרון
לנשל, לפי מה שהבנתי מה שקורה פה
...
אם הייתי מגיע, חלק היו שם אם זה מ', דינה, לפעמים הייתי בא והם היו שם,
לפעמים הייתי בא והייתי לבד והם היו מגיעים אחרי כמה דקות. לא דברים
מיוחדים. לא תמיד הייתי בא והם היו"

61. במצב דברים זה מנוע הבן המתנגד מהעלאת טענה סותרת. **המסקנה** העולה מן העדויות היא כי המנוחה לא הסתייעה בבני משפחה אלא לצרכים פיסיים, כמקובל בגיל זה. בכל ענין הקשור בחשיבה, פעלה באופן עצמאי, לפי שיקול דעתה.

מבחן רביעי - נסיבות עריכת הצוואה:

62. מן העדויות שנמסרו ובראשן הסרטון בו נצפית המנוחה במהלך אישור הצוואה, עולה כי המנוחה הביעה דעתה בקול רם וצלול, כאשר היא מבהירה כי אינה מעוניינת להוריש דבר לבן הצעיר, בשל התנהלותו כלפיה והיותו "נגדה" כלשונה.

63. העובדה שילדי המנוחה הסיעו אותה לעורך הדין, כפי שהודתה הבת מ' (עמ' 52 שי 2-7) היא כשלעצמה אינה יוצרת כל קושי. הלכה היא כי עצם ההבאה אין בה כדי לשמש השפעה בלתי הוגנת, כל עוד המביא לא היה נוכח במעמד עריכת הצוואה או החתימה עליה וכל עוד המצווה השמיע רצונו לפני עורך הדין באופן עצמאי.
ר' ע"א 4305/91 שדה נ' קבורס (נבו, 31/12/91) וכן ע"א 4902/91 שדמה גודמן נ' ישיבת בית מדרש גבוה לדיינות על ש"ש הרב מוסאיוף זצ"ל בירושלים, פ"ד מט(2) 441 (20/7/1995).

64. העובדה שעורך הדין אשר ערך את הצוואה גם ייצג את המנוחה בהליך הבקשה לביטול מתנה, אינה רלוונטית. ראשית יצויין כי בסמוך למועד עריכת הצוואה היתה המנוחה מיוצגת על ידי עו"ד אחר (עו"ד בנטל אשר פנה ראשון לבן פ' לביטול המתנה). שנית יצויין כי אין כל דופי בכך שאדם פונה לעורך הדין המייצג אותו בהליך אחר, כדי שייצג אותו גם בהליך נוסף.

65. העובדה שעורך הדין האמור מייצג גם את המושב, כאשר הבן פ' הוא חבר במושב, אף היא אינה אלא בגדר "רעשי רקע". המתנגד לא הוכיח כל קשר סיבתי בין הדברים. העובדה שעורך דין המיומן בתחום מסויים מייצג מספר רב של לקוחות, אין בה כשלעצמה טעם לפגם. בעניין שלפנינו, ניכר היה כי עורך הדין נקט משנה זהירות, טרח להקליט את הליך

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים נ' האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

החתימה על הצוואה ואף להפנות למנוחה מספר רב של שאלות על מנת לוודא מעל כל צל של ספק כי צוואתה אכן משקפת את רצונה.

66. אשר לטענה כי דבר קיומו של המשק לא נזכר מפורשות בצוואה ואף לא בסרטון המתעד את החתימה, אין בה ולא דבר. משעה שהמנוחה ציינה כי מדובר בכלל נכסיה, פשיטא כי המשק בא בכלל הנכסים. כאן המקום לציין כי המתנגד, בסיכומיו, לא חזר עוד על הטענה כי המשק אינו בגדר נכסי העזבון, וטוב שכך עשה.

67. אשר לעובדה כי עורך הדין הסביר למנוחה את עיקרי הצוואה, מבלי להקריא לה את האמור בה מילה במילה, אף עניין זה אינו מעורר כל קושי, הואיל והדרישה היחידה כלפי עורך הצוואה בעדים לפי סעיף 20 לחוק הירושה דלעיל היא כדלקמן:

"צוואה בעדים תהיה בכתב, תצויין בתאריך ותיחתם ביד המצווה בפני שני עדים לאחר שהצהיר בפניהם שזו צוואתו; העדים יאשרו באותו מעמד בחתימת ידם על פני הצוואה שהמצווה הצהיר וחתם כאמור".

68. בענייננו, צפיה בסרטון, כפי שתועדה בפרוטוקול הדין (עמ' 16) מלמדת כי המנוחה גם הביעה רצונה המפורש וגם קיבלה הסבר מלא אודות האמור בצוואה:

*"בסרטון נשמעת המנוחה כשהיא צלולה לחלוטין ומשיבה לשאלת עוה"ד למי רצונה להוריש את נכסיה. המנוחה משיבה כי רצונה להוריש את נכסיה לילדים שלה אך לא לכולם: לפי, למי, לגי ולני.
המנוחה אומרת מפורשות שאינה רוצה להוריש דבר לבן הצעיר, עוה"ד שואל אותה מדוע והיא משיבה שהוא נגדה. עוה"ד שואל אותה האם רצונה להוריש לילדיו של ח' והיא משיבה שאינה רוצה להוריש להם מפני שגם הם נגדה.
בנוסף מציינת כי לא באו לבקר אותה וגם הצעיר לא בא לבקר אותה.
עוה"ד שואל אותה פעם נוספת האם היא בטוחה והיא משיבה שהיא בהחלט בטוחה. עוה"ד שואל אותה בבדיחות האם היא רוצה להוריש גם לו דבר מה (ככל הנראה על מנת לבחון את צלילותה) היא מחייכת ומשיבה לו בשלילה".*

כאן המקום לומר כי תיעוד חתימה על צוואה בסרטון היא אמצעי מצויין לשקף רצון המנוח והמצב בו היה נתון בעת עריכת הצוואה. ראוי לאמץ דרך זו בכל מקרה בו הדבר ניתן. מאז

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

פרצה הקורונה לחיינו נגישותם של אמצעי תיעוד עלתה משמעותית ואין סיבה שלא לעשות בהם שימוש, תוך שמירת הסרטון בפרטיות במשרדו של עורך הדין באופן מוגן.

69. אשר לטענה כי אימו לא חשפה לפניו דבר קיומה של צוואתה האחרונה, מדובר בטענה שאינה ברורה, הן בשל העדר חובה שבדין לחשוף צוואה, והן בשל כך שתוצאתה של חשיפה זו היה גורם למנוחה לחץ מיותר מצד המתנגד. בחקירתו הנגדית הודה המתנגד כי בחירתו של אדם שלא לגלות לאחר צוואתו היא לגיטימית (עמ' 23 ש' 807) ולכן כלל לא ברור מדוע העלה העניין בסיכומיו.

70. למעלה מן הצורך יצויין כי גם טענתו לפיה ביקשה ממנו לשפץ את המחסן ומכאן כי ייעדה לו את המחסן האמור, דינה להידחות, מקום בו הוכח כי המנוחה נאלצה לשכור שירותי עורך דין על מנת להפנות מכתב דרישה לשם סילוק ידו של המתנגד מהמחסן. המתנגד הודה בחקירתו הנגדית כי השימוש שעשה במחסן היה לפרנסתו, כי השתמש בחשמל ובמים ששילמה אימו לצורך ביצוע עבודות במחסן ואימו אף שלחה אליו מכתב בעניין זה, אך טוען כי אמרה לו בעל פה "תעזוב אותם" דברים אותם פירש כאילו המכתב נשלח מטעם האחים (עמ' 11 ש' 12 – עמ' 12 ש' 3).

71. באשר לרצונה של המנוחה, ייאמר כי מעטים הם המקרים בהם בית המשפט שומע את המנוח בעודו חי. מקרה זה הוא אחר ממקרים מעטים אלה. רצונה של המנוחה היה כי כל ילדיה יחיו בשלום זה עם זה והיא תוכל להעניק להם את כלל רכושה, שווה בשווה. ואולם, משעה שהמתנגד לא הסכים לשתף פעולה עם דרך החיים שהתוותה אימו ובחר להתנצח עימה בהליכים משפטיים קשים, מהן עולה כי נכסיה של האם חשובים לו יותר מקשרי המשפחה עם האם ועם שאר האחים, ניתן בהחלט להבין עמדתה של אימו המנוחה, אשר נפגעה ממנו ולבסוף החליטה לבסוף להדירו מצוואתה.

בחקירתו הנגדית אמר המתנגד (עמ' 23 ש' 14): "הורה מזהיר לפני שהוא מעניש" אפשר כי מדובר במשאלת לב, אך אין ספק כי המנוחה נפגעה קשות מבנה.

72. ביחס לקשר בין הליך זה לקודם, היטיבה לתאר הבת נ' כברה (בעמ' 60 ש' 20-22):

"היא ביקשה ממנו שיבטל את המתנה שהיא רשמה מפני שהיא לא התכוונה לתת לו את המשק. ברגע שהוא לא הסכים, היא אמרה שאם הוא לא מסכים היא לא

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

תיתן לו. היא שלחה שליחים, היא אמרה "שלחתי לו כמה אנשים" וגם דיברה
איתו בעצמה"

73. המתנגד הודה בחקירתו הנגדית כי במסגרת ההליך הקודם, לאחר שקיבל את מכתב אימו
לפיו יש לבטל את המתנה, בכל זאת פנה לוועד המושב על מנת לאשרה. לטענתו, הבין
מאימו כי מצפה ממנו "להסתדר" עם אחיו, דבר שלא עלה יפה. עוד הודה כי אף לאחר
שיבה זו, המשיך לקבל מכתבים באותו עניין, טרם הגשת תביעה בית המשפט (עמ' 12 ש'
17 – עמ' 13 ש' 20). לא ברור כיצד ציפה כי להתנהגותו זו לא תהיה כל תוצאה.

המתנגד המשיך וטען כי המכתבים שקיבל מאימו (הן בעניין המחסן והן בעניין המתנה),
נערכו על ידי עורכי דין שייצגו אותה, על פי דרישות הילדים הנוספים, הואיל והוא עצמו
מעולם לא שמע ממנה כי זה רצונה. בכל הכבוד הראוי, מדובר בטענה שקשה לקבלה. כך
או אחרת, היה על המתנגד לכבד רצון אימו, וודאי לא לחתור תחתיה.

למרבה הצער, החיים מלמדים כי קיימים מקרים בהם אדם מדיר את ילדו שלו מצוואתו.
הלכה היא כי יש לכבד רצון המנוח, גם כאשר בהדרה עסקינן ואף כאשר ההצדקה לה שנויה
במחלוקת. עוד למרבה הצער, החיים מלמדים כי קיימים מקרים בהם ילדים נוהגים כלפי
הוריהם באופן מחפיר. כאשר אלה הן הנסיבות, ניתן להבין סיבת ההדרה.
ר' ע"א 724/87 כלפה (גולד) נ' גולד (פ"ד מח 1).

74. נוכח כל האמור לעיל, טענת המתנגד לפיה אין הגיון בהוראות הצוואה, הואיל ועומדות
בסתירה להצהרתה באולם בית המשפט, דינה להידחות.

75. נמצא, איפוא, כי לא היתה כל השפעה בלתי הוגנת כלפי המנוחה. הוכח כי הצוואה משקפת
היטב את רצון המנוחה, בשים לב להליכים הקודמים מול בנה.

סוף דבר, נוכח כל האמור לעיל, התוצאה היא כדלקמן:

א. ההתנגדות לבקשה לצו קיום צוואה בת"ע 25491-07-18 נדחית בזאת, על כלל חלקיה.

בית משפט לענייני משפחה באש

ת"ע 35425-07-18 האחים נ' האח (בקשה לקיום צוואה)
ת"ע 35491-07-18 האחים (התנגדות לצו קיום צוואה)

ב. הבקשה ליתן צו לקיום הצוואה בת"ע 35425-07-18 מתקבלת במלואה.
פסיקתא של צו קיום צוואה תוגש תוך 7 ימים.

ג. המתנגד ישלם הוצאות המבקשים בגובה 30,000 ₪ בצירוף מע"מ, תוך 30 יום ממועד קבלת פסק הדין.
פסק הדין ניתן לפרסום בהשמטת פרטים מזהים תוך 48 שעות ממועד המצאתו לצדדים ויועבר למאגרים המשפטיים.

ניתן ביום י"ג אלול תשפ"ב, 9 בספטמבר 2022, בהעדר הצדדים.

ענת אלפסי, שופטת